

Lluís Tintó i Espelt

L'ARXIU MUNICIPAL DE GRANOLLERS

EL TÚNEL DEL TEMPS

La documentació generada per les funcions de l'Administració municipal, ha anat engruixint un fons considerable al llarg dels anys. Amb una certa consistència es pot parlar d'un *continuum* que va des del segle XV fins ara; sense oblidar informació sobretot privada dels dos segles anteriors.

Hi ha llacunes, sempre dissortades, però en conjunt els historiadors que han volgut aprofundir en el concixement d'aquestes èpoques ho han pogut fer. Els primers investigadors de qui es té constància, que van pouar en aquesta veta, van ser Josep Coroleu, Francesc Carreras Candi, Jaume Maspons i Camarasa, Esteve Garrell i Escorsell, Alfred Canal, Salvador Llobet, Josep Estrada, Jordi Baulies, i més recentment, Jaume Dantí, Mariano Fernández, Joan Garriga, Albert Camps, Antonio Mañero, Josep Homs, Joaquim Ledesma, Enric Garcia-Pey, Jordi Planas i Francesc Roma, entre d'altres.

La informació municipal ha pecat sempre de ser un reflex poc fidel de la realitat en les qüestions econòmiques que toca. Però, a falta d'altra informació per contrastar, pren un valor més transcendent.

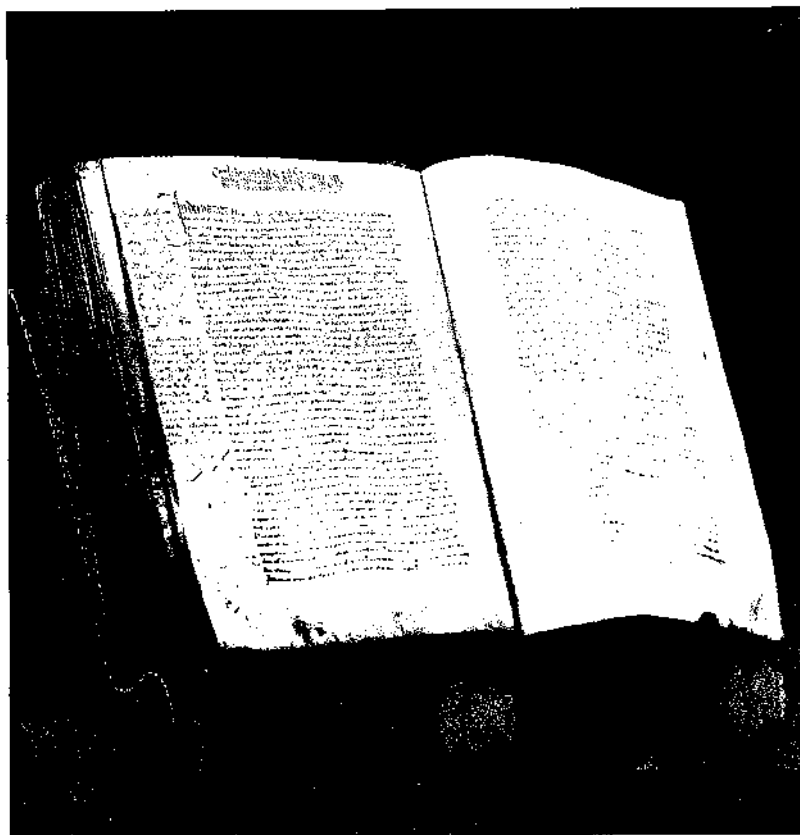
A Granollers, durant el període de la Guerra Civil, es van destruir tres arxius, fet que comportà la impossibilitat de completar una informació econòmica i demogràfica de primer ordre. La tardor de 1936, en enderrocar-se a pic i pala l'església gòtica de Sant Esteve, quedà al descobert l'Arxiu Parroquial, que algú havia emparedat per intentar salvar-lo, i fou destruït. Desapareix així, la informació demogràfica dels registres parroquials de bateigs, matrimonis i defuncions, des del 1570 fins al 1936. El 4 i 5 de maig del 1937 són cremats l'Arxiu Notarial del partit judicial de Granollers, que feia poc més d'un any que s'havia catalogat, amb documentació des del segle XIV, i l'Arxiu del Registre de la Propietat, també d'àmbit comarcal, format al final del segle XIX.

Es salven de la destrucció l'Arxiu del Registre Civil i Judicial en funcionament des del 1870, i l'Arxiu Municipal.

L'Arxiu Municipal es va salvar de les atzagaiades de la Guerra Civil del 1936-1939, però seixanta anys abans havia passat el seu propi calvari: La nit del 17 de gener de 1875, quan la vila estava celebrant la festa de sant Antoni, entren per sorpresa tres mil carlins manats per Tristany, que s'ensenyoreixen de tot, maten alguns veïns, destrocen portes i finestres, i deshonren les cases. Encenen un foc a la plaça. Amb

els lligalls de la documentació municipal cremen documents de l'arxiu i del Registre Civil. Després d'una nit de tropells, marxen l'endemà i s'emporten tot el que havien robat, i trenta cinc veïns, entre ells l'alcalde Pere Maspons, en penyora d'un rescat de 35.000 duros que la vila no va poder reunir per alliberar els ostatges fins el 15 de febrer.

A la primera acta del consitori, el 18 de gener de 1875, presidit per Francisco d'A. Montañà com a alcalde accidental, el secretari Tomàs Ribalta, posa de manifest que els carlins: "a més a més dels grans perjudicis ocasionats a les cases particulars en general, ha estat també víctima de la seva rapacitat i van calar foc a la casa consistorial, considerant que l'arxiu municipal ha estat consumit per les flames, sense haver-se pogut salvar gairebé cap document d'interès de tants mils que n'hi havia;"



Llibre de Privilegis

A *La vida d'en Joan Gralla*, d'Amador Garrell, publicada l'any 1930, fa la narració de l'expoliació de l'Arxiu Municipal amb aquestes paraules: "De la balconada de la Casa de la Vila era llençat daltabaix tot el que els venia a tomb i era cremat amb gros aldarull. Aquella foguera donava un color sinistre a la Plaça, i posava un to sanguinós al cel, on la claror de la lluna era velada de tant en tant per uns nuvols sense malícia. En aquell foc es perderen molts testimonis del passat de la Vila."

El que es va salvar de la documentació municipal, que és molt, fou ensacat i portat al convent de Sant Francesc, i més tard a l'Hospital de Sant Domènec. Jaume Maspons i Camarasa va publicar l'11 d'octubre de 1903 a *La Veu del Vallès*, un article molt aclaridor

de l'estat en què es trobava la documentació municipal: "Fa alguns anys, vaig proposar-me continuar les meves investigacions d'història del Vallès, acudint a l'Arxiu Municipal de Granollers. On és l'Arxiu? Vaig anar a preguntar a ca la Vila. Ningú no me'n sabia donar compte: L'alcalde no sabia de què li parlava; el secretari sols va poder-me ensenyar el preuat *Llibre de privilegis* que sempre s'ha guardat a la Secretaria. Però no hi ha res més? No sabem que hi hagi res més, me contestaven, bo i mirant-me amb estranyesa perquè m'havia pegat semblant dèria." Jaume Maspons, va continuar insistint dies després, fins que per mitjans propis aconseguí entrar a l'Hospital de Sant Domènec: "Quina tristesa feia el veure l'Arxiu de la vila de Granollers! De moment una fetor de resclosit em feu girar el cap endarrera; després vaig fer entrar la llum dins la sala, obrint els balcons i veig solament un llarg prestatge ple de periòdics oficials, més o menys empaquetats. I els documents antics, els documents de les èpoques en què Granollers tenia una vida culta i digna, on són? Ah! en quatre caixes d'embalatge mig estavellades hi ha un munt de papers, coberts de pols i rebregats. Aquí, aquí hi ha la història de Granollers, del veritable Granollers; menjada per la pols, pel corc, per la humitat, per les rates. Quin escàndol!"

Anys després aconseguiria la col·laboració municipal per fer una primera ordenació a l'arxiu: "No podia de moment establir cap classificació. Totes les caixes contenien tota mena de documents: Al costat d'un pergami, d'un document de segles anteriors, sortia un tros de periòdic; barrejat amb els llibres i quaderns de comptabilitat, hi havia un tros de llibre, un full o un fragment de quaderns de deliberacions del Consell o de les confraries o de l'administració de l'Hospital; les èpoques de temps antics barrejades amb un ban de l'Alcaldia del segle XIX; és a dir la confusió en què estava tanta documentació per força havia de ser filla d'una sèrie d'actes de barbàrie executats amb molt de temps. Perquè amb tot i ser gran el desordre, no era lo pitjor. Deixant a part tal desordre, i la brutícia, s'ha de considerar que la major part dels quaderns, per no dir tots, són incomplets per haver-se esquinçat les seves planes; la majoria de papers solts estan barruerament rebregats, doblegats, potejats, podria dir, com si abans d'etzibar-los a les caixes, hi haguessin fet passar l'eugassa com passa per l'era damunt de les garbes.

De manera que lo que no han pogut fer el corc, les rates i la humitat, ho han fet els homes; rates de dues cames, se n'han endut autògrafs reals, segells i tot el que pogués adinerar-se, segons s'acusa per l'existència d'alguns fragments que queden; que del que no n'hi ha ni rastre, ves a saber el que ha desaparegut."

Al principi d'aquest segle, aquesta documentació es trasllada novament a les dependències municipals.



Anys VIII. | 11 de Octubre de 1903 | Núm. 356

L' Arxiu Municipal de Granollers

Fa alguns anys, vaig proposar-me continuar les meves investigacions de història del Vallès, acudint al Arxiu Municipal de Granollers. —Ahont es l'Arxiu?, vaig anar a preguntar a Càla Vila. Ningú me'n sabia donar compte: l'Alcalde no sabia de que li parlava (1); el Secretari sols va poguerme ensenyar el preuat *Llibre de privilegis* que sempre s'ha guar-

(1) Encara no va passar mitj any que'l mateix Alcalde, a devant meu, y ab ocasió de portarsho la conversa, va dir al Governador Civil de la Província que tenia molta afició a las cosas antigues. El Governador que per casualitat era persona ilustrada y que coneixia a l'actoritat municipal de la vila, va fer una guanyota. Jo no vaig atrevirme a posar en solfa la declaració... de barra del Alcalde, perquè encara no n'havia après: era molt jovenet.

Aquest mateix Governador, es el que a ferintse al mateix Alcalde de Granollers, me'n va fer un dia, aquest judici critic: "Es un hombre inculitísimo"

Y això que es dels mes ilustrats que de molts anys heu tingut!

dat a la Secretaria.— Però no hi ha res més?—No sabem que hi hagi res més, me contestaven, boy mirantme ab estranyesa perquè m'havia pegat semblant dèria.— ¡Aquest ceba de catalanista!— murmuraban de darrera els homes del dia. Aquí no hi ha mes *historia* que la dels consums: lo demés no dona pa.

Però tenia la mania ben arrelada. ¡Es clar, com que era un *ximple!* Y jo, que al cap de poch dias torno a la Casa del poble.— ¡Escoltin: ¿vol dir que...—No parli mes. Ens en hem enterat: els carlins ho vareu cremar tot.

Això tancava de cop. —... Pero, escolti, vaig *atreuime* a replicar al servidor del poble y per lo tant al servidor meu, jo tinch entés que alguna cosa 's va salvar y fins hi sapigut que's van dur algunas sacas de papers al edifici de Sant Francisco..... — ¡Es veritat!— va fer un agutzil antich, el qui després devia rebre un bon premi per xerraire,— y de Sant Francisco ho varem treginar al "Hospital" del carrer de Corró — ¡Ay, gracias a Deul vaig exclamar, veyent entrar un

Amb els Fets d'Octubre de 1934, la metralla de l'exèrcit que volia entrar a la Casa de la Vila, malmet lleugerament algun llibre d'actes, i extravia alguns tros de plom entre la correspondència municipal, a part d'altres destrosses més aparatoses a la façana i oficines municipals.

El 1926, havia estat inaugurada la Biblioteca Popular, a l'antic hospital de Sant Domènec del carrer de Corró, i a la secció local s'anaven guardant les publicacions de Granollers que des de llavors es van editar, i algunes d'anteriors. Però les col·leccions més completes estaven en mans privades. El 1935, es coneixia l'existència de dues hemeroteques particulars que es podien considerar completes, perquè totes dues tenien periòdics tan introbables com *Eco de Granollers* (1882-1883), *El Congost* (1886-1904), *La Razón* (1903-1908), *La Comarca* (1913-1920), entre d'altres. Els seus propietaris eren Marià Uya Pagès (1862-1935), de ca l'Alomar. La seva col·lecció es dispersaria durant la Guerra Civil, encara que una part fou dipositada el 1981 a l'Hemeroteca Municipal. L'altra col·lecció és la de Josep Móra Sibina (1858-1937), anomenat l'«Arxiver de Granollers» per *La Gralla* atesa la importància de la documentació que guardava a casa seva

El 1962, Jacint Mayol Móra, ofereix la col·lecció del seu avi a l'Ajuntament. El juliol d'aquell mateix any, el fons "Josep Móra" és instal·lat al primer pis de la Casa de Cultura, en una de les estances de ponent. El consistori, volgué ampliar-lo amb la documentació municipal anterior al 1830. Al mateix temps fa una crida als municipis de la comarca que vulguin aportar documentació al nou Arxiu Històric que s'estava formant. L'oferta és acceptada per l'Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana, que hi diposita el fons de la Baronia de Montbui, que aplegava fins el 1846 alguns dels pobles que conformen la Vall de la riera del Tenes, inclòs Sant Feliu de Codines fins el 1800. El 1963, en desmuntar-se el Museu situat a can Molina, al carrer del Museu cantonada Sant Jaume, per cedir el solar en permuta a la Seguretat Social, la documentació escrita passa també a la dependència de la Casa de Cultura, que es converteix en un dipòsit tancat fins el 1973. En aquest temps entra documentació diversa, com ara les partitures de les orquestres que van plegant, els setmanaris que s'editen aquesta època, i les fotografies de protocol de l'Ajuntament. A partir del juny de 1973, s'obre al públic amb horari regular. El juny de 1988 l'Hemeroteca es trasllada a l'entresol existent al vestíbul de la casa consistorial de la plaça de la Porxada.

LA PROVISIONALITAT

Actualment la documentació que gestiona l'Ajuntament de Granollers es troba situada en tres



Josep Móra. Granollers 1858-1937

llocs diferents. El que podria denominar-se «arxiu administratiu», amb documentació del 1830 fins ara, situat al tercer pis de l'edifici de la Casa Gran; el que es podria denominar «arxiu històric - Hemeroteca Municipal», situat a l'entresol de la planta baixa del mateix edifici, amb documentació municipal anterior al 1830, el dipòsit de la Baronia de Montbui; i la documentació més pròpia d'una hemeroteca d'àmbit comarcal: Premsa local i de la comarca, cartells, programes, impresos, fotografies, monografies locals i comarcals, biblioteca de consulta, partitures musicals. Un tercer espai, està situat a les antigues naus de Roca Umbert, i es va concebre com a local de desbloqueig l'any 1988, per tal de salvar provisionalment la situació de col·lapse total en què es trobava des del 1986 l'«arxiu administratiu», i de rebot les dependències municipals. Aquesta solució va ser plantejada *in extremis*, per tal d'alleugerir l'amuntegament documental als departaments de l'Ajuntament i que poguessin continuar entrant informació a l'arxiu administratiu, i guanyar un marge de 5 o 6 anys, abans de trobar una solució definitiva. A hores d'ara s'ha de considerar un fracàs i un error haver sotmès l'arxiu a aquesta solució provisional: Els cinc o sis anys de marge no han servit per posar fil a l'agulla, sino per tornar a oblidar-se del problema i deixar en l'abandonament més absolut la documentació municipal. Avui les dependències municipals tornen a veure's afectades pel col·lapse anunciat

de l'arxiu, amuntegant la documentació administrativa, i suplicant, metre a metre, un emplaçament per als papers que ja s'haurien d'haver arxivat. Qualsevol solució que dignifiqui l'espai i els mitjans dedicats a arxiu administratiu, arxiu històric i hemeroteca a l'alçada del valor documental existent, i propis d'una capital de comarca, necessitarà diners;

però el més difícil d'aconseguir és el factor temps. Les urgències polítiques acostumen a veure's esponsorades per projectes electorals rendibles amb data d'inauguració fixa, i procuren bellugar-se dins de períodes de quatre anys. Fins ara no han interessat projectes d'electoralisme incert, sense data límit i plaços massa llargs.

INVENTARI SINTÈTIC

Actualment les dependències municipals que serveixen documentació escrita, ocupen un espai conjunt d'uns 210 metres quadrats; i si es posés en fila índia, el llong tindria una llargada de 1.300 metres lineals de prestatgeria, com la distància que hi ha entre ca l'Eloi i la plaça de la Muntanya.

Començant per la més antiga, s'ha d'esmentar una col·lecció de 645 documents en pergami, dels segles XII al XVII, formada en part per documentació privada d'origen familiar, però destacant-ne els documents municipals sobre el mercat, drets de mesures i privilegis reials.

Dels llibres manuscrits, destaquen les deliberacions del consell, llibres d'actes, des del segle XV fins ara; de les confraries, dels segles XVII i XVIII; de l'economia municipal dels segles XV-XVIII; censos del XVII; de justícia municipal del XVI-XIX.

El Llibre Major dels Privilegis, copiador de privi-

legis reials, testaments, compra vendes, èpoques, concòrdies, sentències, i actes de possessió de documents datats entre els segles XV al XVIII, presentat en fulls de pergami i tapes de fusta clavetejades.

El fons de la Baronia de Montbui, del segle XV al XIX.

Documentació de l'antic municipi de Palou, del segle XVIII al XX.

Padrons d'habitants de Granollers, des del 1827 endavant. Correspondència, des del 1832 fins ara.

Padrons fiscals, amirallaments, cadastres, etc., des del 1818. I tota l'activitat municipal des del 1875 fins a l'actualitat.

Del material de l'Hemeroteca d'àmbit comarcal, destaquen les més de 220 capçaleres completes de periòdics granollerins i de la comarca, des del 1882 en què es publica el primer sota el títol de *Eco de Granollers*. Col·leccions de cartells, impresos, programes, monografies, fotografies, partitures, i biblioteca de consulta.